

Številka: 6034-24/2020/67
Datum: 4. 3. 2024

Zadeva: Poročilo delovne skupine za pripravo predloga umestitve slovenskega znakovnega jezika v sistem predšolske vzgoje ter osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja za leto 2023

1. Uvod

Za umestitev slovenskega znakovnega jezika (v nadaljevanju: SZJ) v vzgojno-izobraževalni sistem od leta 2021 na Ministrstvu za vzgojo in izobraževanje (v nadaljevanju: ministrstvo) deluje Delovna skupina za pripravo predloga umestitve SZJ v sistem predšolske vzgoje ter osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja (v nadaljevanju: delovna skupina). Skladno s 3. členom Sklepa o imenovanju delovne skupine,¹ le-ta najmanj enkrat letno pripravi poročilo o opravljenem delu, ki vsebuje tudi poročilo o stanju realizacije Akcijskega načrta za pripravo predloga umestitve SZJ v sistem predšolske vzgoje ter osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja² (v nadaljevanju: Akcijski načrt), ki je bil oktobra 2021 sprejet s sklepom,³ in ga posreduje ministru.

Namen delovne skupine je pripraviti predlog posodobitve sistema predšolske vzgoje ter osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja gluhih in naglušnih otrok, učencev, dijakov in udeležencev izobraževanja odraslih.

2. Kratek povzetek poročila

Delovna skupina se je v letu 2023 sestala na štirih sejah, ki so potekale na daljavo, hibridno in v živo na sedežu ministrstva oziroma v Zavodu za gluhe in naglušne Ljubljana (v nadaljevanju: ZGNL). Delovna skupina je na svojih sejah spremljala izvajanje nalog, opredeljenih z Akcijskim načrtom, in razpravljala o izvedenih in načrtovanih dejavnostih. Druga seja, ki je potekala na ZGNL, je bila v celoti namenjena predstavitvi in razpravi o izvajanju in spremljanju preizkušanja novih oziroma posodobljenih modelov učenja in poučevanja SZJ in slovenskega jezika ter tolmačenja SZJ za gluhe in naglušne uporabnike SZJ ter opredeljevanju odprtih vprašanj, ki jih je potrebno nasloviti v predlogu posodobitve sistema vzgoje in izobraževanja gluhih in naglušnih. Članstvo v delovni skupini se je zaradi kadrovske spremembe na ministrstvu spremenilo, kar je razvidno iz spremembe sklepa o imenovanju delovne skupine v letu 2023.

¹ Sklep o imenovanju Delovne skupine za pripravo predloga umestitve slovenskega znakovnega jezika v sistem predšolske vzgoje ter osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja št. 024-53/2020/1 z dne 18. 12. 2020, 024-53/2020/3 z dne 4. 2. 2021 in 024-53/2020/5 z dne 14. 11. 2022 in 024-53/2020/6 z dne 13. 3. 2023.

² Priloga: Akcijski načrt https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Razvoj-solstva/Razvoj-in-kakovost/Priloga_akcijski-nacrt.pdf

³ Sklep o sprejetju Akcijskega načrta za pripravo predloga umestitve slovenskega znakovnega jezika v sistem predšolske vzgoje ter osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Razvoj-solstva/Razvoj-in-kakovost/Sklep_akcijski-nacrt.pdf

Aktivnosti, opredeljene v Akcijskem načrtu, ki so jih v letu 2023 izvajali nosilci nalog:

- nadaljevanje dejavnosti za evalvacijsko študijo modelov poučevanja in tolmačenja SZJ ter poučevanja slovenščine za gluhe in naglušne;
- redni zajem podatkov o gluhih in naglušnih v rednih osnovnih in srednjih šolah, analiza podatkov o otrocih s posebnimi potrebami, vključenimi v vrtce;
- pripravljeno zaključno poročilo z naslovom Umestitev SZJ v šolski sistem – Analiza podatkov o vključenosti gluhih in naglušnih odraslih v programih osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja, ki obsega tudi izkušnje iz tujine in priporočila;
- razvijanje in preizkušanje novih oziroma posodobitev obstoječih modelov učenja, poučevanja SZJ in slovenskega jezika ter tolmačenja SZJ; zagotavljanje sredstev za tolmačenje SZJ za gluhe učence in dijake ter starše, uporabnike SZJ, na podlagi pogodbe o opravljanju storitev;
- umestitev pouka SZJ za gluhe učence in učence s težko izgubo sluha v predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o osnovni šoli;
- vzpostavitev pravne podlage za sistemizacijo delovnega mesta učitelja oziroma vzgojitelja za komunikacijo v SZJ ter možnosti, da tolmačenje SZJ lahko zagotavlja tudi zavod, ustanovljen za delo z gluhih, ali pa šola/vrtec sklene pogodbo o opravljanju storitev (sprememba pravilnikov, ki urejajo normative in standarde);
- spremenjen in dopolnjen Pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke s posebnimi potrebami, ki natančneje določa pravico do tolmačenja SZJ ter način in vir zagotavljanja le-tega;
- razvijanje didaktičnih in učnih gradiv za gluhe in naglušne, podprtih s kretnjo, in gradiv za starše ter vzpostavitev pravne podlage za sistemizacijo delovnega mesta strokovnega delavca za prilagajanje učbenikov, učnih gradiv in pripomočkov v osnovnih šolah in zavodih, ki izvajajo programe za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami;
- izvajanje programov nadaljnjega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev in ravnateljev v vzgoji in izobraževanju za delo z gluhih in naglušnimi;
- priprava gradiva z naslovom Pristopi informiranja in svetovanja za gluhe in naglušne odrasle v svetovalni dejavnosti v izobraževanju odraslih in izvedba srečanj izvajalcev svetovalne dejavnosti;
- pripravljen predlog analize področja za projekt »Priprava javnoveljavnega izobraževalnega programa SZJ za odrasle«, ki se bo izvajal v okviru evropske kohezijske politike v obdobju 2021–2027, in katerega cilj je priprava javno veljavnega programa in certificiranje znanja SZJ;
- v povezavi s prilagoditvami zunanega preverjanja znanja priprava Navodil za delo pomočnika tolmača, Napotkov pomočniku tolmaču, Preglednice možnih prilagoditev pri opravljanju NPZ, predlog Preglednice možnih prilagoditev pri opravljanju mature za kandidate s posebnimi potrebami;
- promocija učenja, poučevanja in tolmačenja SZJ – izvedba dejavnosti za večjo dostopnost do kulturnih vsebin za ranljive skupine v Slovenskem šolskem muzeju (usposabljanje zaposlenih, prilagoditev prostora, muzejskih učnih ur, vodnika stalne razstave ter gostovanje razstave o zgodovini izobraževanja gluhih na Slovenskem v Ljubljani, Radovljici in na Bledu, ki si jo je ogledalo skoraj 11 tisoč obiskovalcev);
- koordiniranje in spremljanje izvajanja aktivnosti kot stalna naloga delovne skupine.

3. Pregled dejavnosti delovne skupine v letu 2023

a) Sestava delovne skupine

Delovna skupina je začela delovati januarja 2021, v katero je bilo prvotno imenovanih 16 članov in ena nadomestna članica. V letu 2022 je bila imenovana nova članica, kot predstavnica zavodov, ki izvajajo vzgojo in izobraževanje za gluhe in naglušne in je nadomestila dotedanjega direktorja ZGNL, tako je bilo v delovni skupini 17 članov in ena nadomestna članica do marca 2023, ko je iz delovne skupine odstopil član, ki je postal državni sekretar na ministrstvu. Delovno skupino sestavljajo predstavniki strokovne javnosti – trije strokovni delavci javnih zavodov, ki izvajajo vzgojno-izobraževalne programe za gluhe in naglušne, visokošolski sodelavec na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani (v nadaljevanju: PeF UL), strokovni delavki Zavoda Republike Slovenije za šolstvo (v nadaljevanju: ZRSŠ), predstavnik Zavoda Združenja tolmačev za slovenski znakovni jezik (v nadaljevanju: Združenje tolmačev SZJ), predstavnik Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije (v nadaljevanju: ZDGNS) in devet predstavnikov ministrstva.

b) Seje delovne skupine

Delovna skupina se je v letu 2023 sestala na štirih sejah. Seje so potekale na daljavo, hibridno in v živo, na sedežu ministrstva oziroma v ZGNL.

Skladno s sklepom so zunanji člani delovne skupine upravičeni do sejnine v višini 50,00 EUR bruto, če seja poteka izven njihovega rednega delovnega časa oziroma, če v času seje koristijo dopust. Zunanji člani delovne skupine so upravičeni tudi do povračila potnih stroškov, česar pa v letu 2023 ni uveljavljal nihče.

Na vseh sejah delovne skupine so sodelovale tolmačke SZJ (Združenje tolmačev SZJ). Za zagotavljanje storitve tolmačenja je ministrstvo zagotovilo sredstva skladno z veljavno tarife za tolmače SZJ⁴.

Preglednica 1: Seje delovne skupine: število, udeleženci in porabljena sredstva, 2021–2023

	Število sej	Povprečno št. prisotnih	Sredstva v EUR za	
			sejnine	tolmačenje
2021	10	13,1	1.750	1.481,35
2022	4	11,8	600	792,90
2023	4	11,8	600	984,65

Vir: Administrativni podatki ministrstva

Preglednica 2: Seje delovne skupine podrobno, 2023

	Datum seje	Št. prisotnih		Sejnine v EUR	Tolmačenje v EUR
		člani	vabljeni		
1.	1. 3. 2022	14	1	250	216,72
2.	1. 6. 2022	7	28		334,49
3.	23. 10. 2023	13		200	216,72
4.	27. 11. 2023	12	4	150	216,72
Skupaj				600	984,65

Vir: Administrativni podatki ministrstva

⁴ Tarifa za tolmače slovenskega znakovnega jezika (Uradni list RS, št. 106/12, 167/21 in 53/22)

Preglednica 3: Vrednost ure tolmačenja v EUR, skladno s tarifo za tolmače SZJ, 2021–2023

	Vrednost ure brez DDV	Vrednost ure z DDV	Indeks (2021 = 100)
2021	27	32,94	
2022	39,65	48,37	146,9
2023	44,41	54,18	164,5

Vir: Združenje tolmačev SZJ in administrativni podatki ministrstva

c) *Izvajanje nalog delovne skupine*

Naloge delovne skupine, ki so določene s sklepom o imenovanju so:

- obravnava trenutnega stanja ter strokovnih izhodišč;
- oblikovanje predloga umestitve SZJ v sistem predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja ter izobraževanja odraslih in predlogov s tem povezanih sprememb predpisov;
- promocija učenja in poučevanja SZJ;
- načrtovanje in spremljanje aktivnosti, potrebnih za realizacijo prej naštetih nalog;
- priprava predloga akcijskega načrta (že realizirano v 2021).

Delovna skupina je na svojih sejah spremljala izvajanje nalog, opredeljenih z Akcijskim načrtom in razpravljala o izvedenih in načrtovanih dejavnostih. Druga seja delovne skupine, ki je potekala v prostorih ZGNL, je bila v celoti namenjena predstavitvi in razpravi o preizkušanju novih oziroma posodobitvi obstoječih modelov učenja in poučevanja SZJ in slovenskega jezika ter tolmačenja SZJ za gluhe in naglušne uporabnike SZJ in opredeljevanju odprtih vprašanj, ki jih je potrebno nasloviti v predlogu posodobitve sistema vzgoje in izobraževanja gluhih in naglušnih.

4. Realizacija Akcijskega načrta

V letu 2023 so se v skladu z Akcijskim načrtom, ki opredeljuje štiri sklope nalog in za vsak sklop cilje, pričakovane učinke in aktivnosti z navedbo kazalnikov, nosilcev, roka in finančnih sredstev, izvajale naslednje aktivnosti⁵ oziroma se posamezne načrtovane aktivnosti niso izvedle:

a) *Sklop 1: Analiza stanja in mehanizmi sprotne spremljave*

1. *Analiza trenutnega modela učenja in poučevanja SZJ in slovenskega jezika ter tolmačenja za gluhe in naglušne* (zap. št. 1.1): Izvajanje dveletne evalvacijske študije, PeF UL. V letu 2023 je PeF UL nadaljevala z izvajanjem dejavnosti za evalvacijsko študijo, pripravljeno je bilo vmesno poročilo, o katerem Svet za kakovost in evalvacije še ni razpravljal. Obseg realiziranih sredstev: 5.000 EUR.

2. *Redno zajemanje in spremljanje podatkov o gluhih in naglušnih otrocih, učencih in dijakih ter odraslih udeležencih osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (zap. št. 1.2):

a) Sektor za izobraževanje otrok s posebnimi potrebami (v nadaljevanju: SIOPP) v okviru rednega zajema podatkov o učencih in dijakih s posebnimi potrebami v rednih osnovnih in srednjih šolah zbira od šolskega leta 2021/2022 naprej tudi natančnejše podatke o gluhih in naglušnih, zato so bili zbrani podatki tudi za šolsko leto 2023/2024.

b) SIOPP je pripravil analizo podatkov o otrocih s posebnimi potrebami (v nadaljevanju: PP) v vrtcih, ki so bili zbrani v letu 2022. Zbrani podatki predstavljajo bogat vir za pregled sistema in načrtovanje ukrepov. Podatke je posredovalo 251 od 416 vrtcev, kar predstavlja okoli 60 % otrok, vključenih v vrtce. Po podatkih ima okoli pet odstotkov otrok status otroka s PP. 70 %

⁵ Navedene po zaporednih številkah v Akcijskem načrtu.

otrok s PP je pridobilo status na podlagi zapisnika, 20 % na podlagi individualnega načrta pomoči družini⁶, 9 % pa še na podlagi odločbe o usmeritvi⁷. Med otroki s PP je bilo 70 % dečkov. SIOPP se je v zvezi s tem že povezal z ZRSS, med možnimi vzroki je bilo omenjeno povečanje pojavnosti avtizma, ki je pogostejši pri dečkih. Delovna skupina se je strinjala, da je potrebno vzpostaviti mehanizme za redno spremljanje otrok v PP v vrtcih.

3. *Analiza podatkov o vključenosti gluhih in naglušnih odraslih v programih osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (zap. št. 1.3): Andragoški center Slovenije (v nadaljevanju: ACS) je pripravil zaključno poročilo *Umestitev slovenskega znakovnega jezika v šolski sistem - Analiza podatkov o vključenosti gluhih in naglušnih odraslih v programih osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja*. Cilji naloge so bili: ugotoviti stopnjo udeležbe gluhih in naglušnih v programih osnovnošolskega (v nadaljevanju: OŠ) in srednješolskega (v nadaljevanju: SŠ) izobraževanja; ugotoviti, kako dobro so učitelji in mentorji strokovno usposobljeni za delo in reševanje izzivov gluhih in naglušnih; analizirati njihove potrebe po izobraževanju; preučiti razloge za nizko udeležbo v programih formalnega izobraževanja; preučiti, kakšne so njihove zaposlitvene možnosti in ali so delodajalci zainteresirani za zaposlovanje gluhih in naglušnih; ugotoviti, kakšne so izkušnje z izobraževanjem gluhih in naglušnih v tujini. Na podlagi kvantitativne in kvalitativne metodologije so pridobili podatke in informacije o gluhih in naglušnih, vključenih v programe OŠ, SŠ in neformalnega izobraževanja. V kvantitativno raziskavo so zajeli vse ljudske univerze (v nadaljevanju: LU) (n=34), od teh jih je v letu 2020/2021 dvajset izvajalo program OŠ izobraževanja in vse SŠ centre, ki nudijo izobraževanje odraslih (n=83). Zbrani podatki so zanesljiv kazalnik stanja v Sloveniji. V okviru kvalitativnega pristopa so želeli pridobiti vidik različnih deležnikov v izobraževanju gluhih in naglušnih. Izvedli so intervjuje s sedmimi gluhih in naglušnimi in fokusno skupino sedmih udeležencev, predstavnikov različnih deležnikov, ki izvajajo naloge v povezavi s ciljno populacijo.

Analiza izkazuje, da se gluhi in naglušni ne udeležujejo programov OŠ izobraževanja ne v ustanovah, namenjenih gluhih in naglušnim, ne v programu OŠ za odrasle v LU. Prevladujoči razlogi: nizko zanimanje gluhih in naglušnih, pomanjkanje sredstev za učno pomoč in izvedbo drugih prilagoditev, premalo sodelovanja med izobraževalnimi ustanovami in društvi, pomanjkanje strokovnega kadra ali neusposobljenost učiteljev. Na LU sta bila dva naglušna udeleženca v programih SŠ izobraževanja. Večje je bilo zanimanje za udeležbo v programih neformalnega izobraževanja in usposabljanja (n=7). Najpogostejše navedeni programi: začetna integracija priseljencev, študijski krožki, nemščina, knjigovodstvo in računalništvo. 12 gluhih in naglušnih je bilo udeležencev programov SŠ izobraževanja na srednjih šolah (dva v gimnazijskih, šest v štiriletnih strokovnih in štiri v triletnih poklicnih programih). Prevladujoči razlogi: pomanjkanje programov, prilagojenih tej skupini, ter usposobljenih učiteljev in drugih strokovnih delavcev; zavodi, ki izvajajo prilagojene programe za gluhe in naglušne otroke in mladostnike, nimajo odraslih udeležencev; negativne izkušnje v času rednega šolanja; doseganje izobraževalnih ciljev je odvisna tudi od podpore družinskega okolja; težave z zagotavljanjem tolmačenja SZJ; nizka možnost za zaposlitev – pozitivne in negativne izkušnje delodajalcev, ki zaposlujejo gluhe in naglušne.

Priporočila:

- Pri načrtovanju izobraževanja upoštevati potrebe gluhih in naglušnih.
- Vključevanje gluhih in naglušnih v program Osnovna šola za odrasle.
- Načrtno usposabljanje ključnih kadrov za andragoško delo s to skupino.
- Učna pomoč ter podpirne dejavnosti naj bodo zagotovljene vsem gluhih in naglušnim udeležencem, ki jo potrebujejo.

⁶ Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami (Uradni list RS, št. 41/17) <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7681>

⁷ Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Uradni list RS, št. 58/11, 40/12 – ZUJF, 90/12, 41/17 – ZOPOPP in 200/20 – ZOOMTVI) <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5896> (vpogled 15. 1. 2024)

- Za doseganje bolj kakovostnega izobraževanja in doseganja učnih ciljev je treba pripraviti učna gradiva, prilagojena ciljni skupini.
 - Pri načrtovanju programov formalnega izobraževanja zagotoviti ustrezno število vavčerjev za spremljanje izobraževanja in podporo odrasli udeležencev formalnega izobraževanja.
 - Za vse gluhe in naglušne udeležence se zagotovita informiranje in svetovanje za načrtovanje izobraževanja in razvoja kariere, pred, med in po končanem programu OŠ ali SŠ izobraževanja.
 - Izobraževanje in ozaveščenost staršev gluhih in naglušnih mladostnikov in odraslih.
 - Ozaveščanje delodajalcev za zaposlovanje in izobraževanje ter usposabljanje gluhih in naglušnih zaposlenih.
 - Zagotavljanje podatkov/statistik o gluhih in naglušnih, kar je nujna podlaga za načrtovanje in izvedbo različnih ukrepov / politik / programov za to populacijo.
 - Podpreti neformalno izobraževanje gluhih in naglušnih v skladu z njihovimi potrebami.
- Poročilo bo objavljeno na spletnih straneh ACS. Obseg realiziranih sredstev: 1.040,88 EUR.

4. Spremljanje razvoja sporazumevalne zmožnosti gluhih in naglušnih v SZJ in slovenskem jeziku (zap. št. 1.4): do realizacije naloge ni prišlo zaradi omejenih človeških virov za kreiranje diagnostičnih jezikovnih testov. Predvidoma bo naloga realizirana v okviru projektov evropske kohezijske politike.

b) Sklop 2: Naloge, povezane z vzgojno-izobraževalnimi programi za gluhe in naglušne

1. Razvijanje novih in posodabljanje obstoječih kurikularnih dokumentov oziroma programskih elementov (zap. št. 2a.1): ministrstvo je izvedlo vrsto aktivnosti, namenjenih uvedbi pouka SZJ:

a) Ministrstvo je pripravilo predlog, Vlada Republike Slovenije pa je konec novembra 2023 določila besedilo Predloga Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o osnovni šoli in ga posredovala Državnemu zboru v zakonodajni postopek. Predlagani zakon med drugim predvideva tudi uvedbo pouka SZJ za gluhe učence in učence s težko izgubo sluha. Skladno s prehodnimi določbami naj bi se pouk znakovnega jezika začel izvajati najkasneje s šolskim letom 2027/2028, do takrat pa bi se lahko izvajal poskusno.

b) Sektor za razvoj izobraževanja (SRI) je začel pripravljati analizo področja za izvedbo neposredne potrditve operacije »Priprava novih in posodabljanje obstoječih programskih dokumentov oziroma elementov, potrebnih za umestitev SZJ v vzgojno-izobraževalni sistem«, ki se bo predvidoma izvajala v okviru Operativnega programa za izvajanje evropske kohezijske politike v obdobju 2021–2027.

2. Razvijanje in preizkušanje novih oziroma posodobitev obstoječih modelov učenja, poučevanja SZJ in slovenskega jezika ter tolmačenja SZJ (zap. št. 2a.2):

a) Preizkušanje izvedbenih modelov umeščanja tolmačenja in učenja SZJ za gluhe in naglušne uporabnike SZJ: S šolskim letom 2022/2023 se je začelo izvajanje preizkušanja in nadaljevalo tudi v šolskem letu 2023/2024. Vzgojno-izobraževalno delo v ZGNL in Centru za sluh in govor Maribor (v nadaljevanju: CSGM) v okviru projekta poteka ob stalnem timskem sodelovanju učiteljev/vzgojiteljev in strokovnega delavca za komunikacijo v SZJ. Ob tem poteka tudi skupno načrtovanje, izdelava didaktičnega materiala. Za vsakega posameznega učenca se nadgrajuje tudi lastni slovar usvajane besedišča v besedi in kretnji. Učenje SZJ za učence, uporabnike SZJ poteka v času specialnopedagoške dejavnosti komunikacija. Nadgrajujejo ga pri posameznih predmetih z usvojenimi novimi pojmi, s poudarkom na slovenščini in hkrati ob uporabi učbenika SZJ – Me razumeš.

Na zavodih so za namen preizkušanja modelov sistemizirali delovna mesta. Poleg spodaj navedenih delovnih mest, ima v šolskem letu za namen prilagajanja učnih gradiv tudi Center za komunikacijo, sluh in govor Portorož sistemiziranega dodatnega 0,5 deleža delovnega mesta za prilagajanje učbenikov, učnih gradiv in pripomočkov.

Preglednica 4: Delež delovnega mesta strokovnih delavcev za posamezne namene po zavodih, vključenih v preizkušanje modelov, 2022/2023 in 2023/2024

	Komunikacija/ tolmačenje SZJ		Ločeno poučevanje		Prilagajanje učbenikov, gradiv		Drugo	
	2022/23	2023/24	2022/23	2023/24	2022/23	2023/24*	2022/23	2023/24
CSGM	5	6,5	0	0	0	0,98	0	0
ZGNL	11	11**	2,19	2,61	0,6	3,36	0	0,2***
Skupaj	16	17,5	2,19	2,61	0,6	4,34	0	0,2

* podatki vključujejo sistemizacijo na podlagi prve in tretje alineje 19. člena pravilnika o normativih in standardih (opomba ⁹)

** v procesu še sistemizacija 2 DM in zaposlitev

*** koordiniranje projekta

Vir: Poročanje CSGM in ZGNL

ZRSŠ je v letu 2023 nadaljeval septembra 2022 začeto spremljanje modela tolmačenja in učenja SZJ na ZGNL, CSGM in Osnovni šoli Cerkno. Skupno so v šolskem letu izvedli 17 spremljav (v prilagojenem programu za predšolske otroke, v 2. razredu prilagojenega izobraževanega programa OŠ z enakovrednim izobrazbenim standardom za gluhe in naglušne (v nadaljevanju: OŠ z EIS) ter v 9. razredu OŠ s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo (v nadaljevanju: DSP). Spremljanje je potekalo na dveh nivojih – tolmačenje vsebine ter sistematično učenje SZJ. V spremljavo je bila vključena izjemno heterogena skupina otrok in učencev, saj so se razlikovali glede na vrsto in stopnjo izgube sluha, uporabo pripomočka, starost, osebnostne značilnosti in specifike primarnega (domačega) okolja. Podatki so bili pridobljeni na podlagi opazovalnih lestvic (opazovanje) ter preko polstrukturiranih intervjujev (spraševanje) s strokovnimi delavkami ter ravnateljji.

Prvi vmesni rezultati spremljave so pokazali, da model omogoča otroku/učencu polno dostopnost do vseh informacij preko dobro vidne kretnje ter primerne hitrosti podajanja navodil in vsebine v SZJ. Glede na zastavljeni cilj je bilo tudi ugotovljeno, da model otroku/učencu omogoča aktivno vključevanje ob podpori strokovnega delavca za komunikacijo v SZJ. Ugotovljeno je bilo, da podajanje vsebine v SZJ ne moti poteka dejavnosti in da se vrstniki sporazumevajo z otrokom/učencem, uporabnikom SZJ, vendar v več kot polovici primerov ne v SZJ, temveč z odgledovanjem z ustnic, v prilagojenem programu za predšolske otroke pa s pomočjo lastnih (prilagojenih) kretenj. Glede na to, da so otroci v tem obdobju predvsem vključeni v t. i. jezikovno kopel, je rezultat razumljiv. Model omogoča razvijanje jezikovnih kompetenc tako, da ima otrok/učenec na voljo totalno metodo komunikacije, torej različne kanale, otrok/učenec pa izbira ali kombinira tistega, v katerem se najlažje izraža. Model omogoča učenje rabe uradnega znakovnega jezika. K razvijanju jezikovnih kompetenc pripomorejo tudi različne slikovne opore v kretnji, ki so otrokom/učencem močna spodbuda za komunikacijo v skupini. V OŠ z EIS je bilo ugotovljeno, da model učencu omogoča razvijanje jezikovnih kompetenc tudi preko specialno-pedagoške dejavnosti Komunikacija. Strokovni delavci so sporočali, da timsko načrtovanje dela v največji meri poteka sproti ter po temah in vsebinah, podobno sproti poteka tudi evalvacija dela, ter da je vloga strokovnega delavca za komunikacijo v SZJ za otroka/učenca najpomembnejša pri omogočanju boljšega sporazumevanja, boljši socialni vključenosti ter pri vplivu na otrokovo/učenčevo motivacijo in odzivanje. Ravnateljja ocenjujeta, da model omogoča komunikacijo v maternem jeziku, boljše razumevanje vsebine, vključenost v razred, aktivno vlogo ter jezikovno opolnomočenje.

Tekom spremljave so bili izpostavljeni nekateri izzivi: priprava gradiv, pomanjkanje kretenj, ustrezna didaktika in prilagoditve, razmejitev vloge in nalog posameznih strokovnih delavcev in pomanjkanje ustreznega strokovnega kadra.

Sklepna ugotovitev o modelu:

- prispeva k uresničevanju inkluzije z vidika vključenosti, aktivne vloge, razvijanja jezikovnih kompetenc in timskega dela (vloga strokovnega delavca za komunikacijo v SZJ);
- razlikuje se glede na vrsto programa, vzgojno-izobraževalno obdobje ter otrokove posebnosti, zato se razlikuje tudi vloga strokovnega delavca za komunikacijo v SZJ.

Ključni poudarki pri uresničevanju modela: timsko delo, umeščanje SZJ v šolski prostor, razvijanje senzibilnosti do specifik primanjkljaja, ovire oziroma motnje ter udejanjanje inkluzivne paradigme.

Spremljavo se nadaljuje v šolskem letu 2023/2024 in poteka v ZGNL, CSGM in Centru Janeza Levca Ljubljana. V šolskem letu 2023/2024 bo strokovna skupina ZRSŠ opravila 18 spremljav (v prilagojenih programih: za predšolske otroke, OŠ z EIS in OŠ z NIS), od tega je v 2023 skupina že opravila štiri spremljave (tri v prilagojenem programu za predšolske otroke in enega v OŠ z EIS).

Obseg realiziranih sredstev: izvajanje tolmačenja oziroma komunikacije v SZJ v zavodih, ki izvajajo prilagojene izobraževalne programe za gluhe in naglušne, izvajanje ločenega poučevanja, prilagajanje učnih gradiv ter druge projektne dejavnosti: 858.762,98 EUR; spremljava modelov: 1.051,02 EUR.

b) Zagotavljanje tolmačenja na podlagi pogodbe o opravljanju storitev: ministrstvo osnovnim in srednim šolam in zavodom za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami na podlagi njihovega zahtevka zagotavlja sredstva za izvajanje tolmačenja na podlagi sklenjene pogodbe za izvajanje storitev. Tolmačenje se zagotavlja preko Združenja tolmačev SZJ in se plačuje po veljavni tarifi. Ministrstvo na enak način zagotavlja tudi sredstva za tolmačenje SZJ gluhim staršem učencev in dijakov. Ministrstvo je v letu 2023 tolmačenje na podlagi pogodbe o storitvi vzgojno-izobraževalnim zavodom za zagotavljanje tolmačenja SZJ zagotovilo 173.953,74 EUR, več podatkov je v Preglednici 5. Po podatkih Združenja tolmačev SZJ so tolmači SZJ v letu 2023 izvedli v OŠ in SŠ 3.429 ur tolmačenja, v vrtcih pa 228 ur tolmačenja. Za tolmačenje in kritje potnih stroškov (brez DDV) je bilo izplačanih za OŠ in SŠ 170.330,15 EUR, za vrtce pa 12.148, 52 EUR.

Preglednica 5: Obseg sredstev v EUR, zagotovljen šolam in zavodom iz državnega proračuna za izvajanje tolmačenja SZJ na podlagi pogodbe o opravljanju storitev, 2022 in 2023

	za učence/dijake		za starše	
	2022	2023	2022	2023
OŠ	10.387,10	29.863,23	4.102,71	7.728,74
SŠ	81.165,92	135.938,39	166,32	219,03
Zavodi	0	0	650,34	204,35
Skupaj	91.553,02	165.801,62	4.919,37	8.152,12

Vir: Administrativni podatki ministrstva

c) Vzpostavitev pravnih podlag za delo z gluhi in naglušnimi: v letu 2023 so bili sprejeti novi oziroma spremenjeni in dopolnjeni pravilniki:

- Pravilniki, ki urejajo normative in standarde za vrtce⁸ in srednje šole⁹ ter izvajanje vzgojno-izobraževalnih programov za otroke s posebnimi potrebami¹⁰ so vzpostavili pravno podlago za sistemizacijo delovnih mest učitelja oziroma vzgojitelja za komunikacijo v SZJ. Tolmačenje se izvaja v obsegu ur, kot ga določi strokovna skupina v individualiziranem programu. Izvaja ga učitelj oziroma vzgojitelj ali tolmač, zagotavljajo ga lahko tudi zavodi, ki so ustanovljeni za delo z gluhi in naglušnimi, ali pa lahko šola oziroma vrtec sklene pogodbo o opravljanju storitev. Slednje je mogoče z Združenjem tolmačev SZJ.

- V skladu s spremenjenim Pravilnikom o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke s posebnimi potrebami¹¹ se gluhi in naglušni otrokom, ki se sporazumevajo v SZJ in so usmerjeni v izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in DSP, prilagojene izobraževalne programe, posebne programe ali vzgojne programe, z odločbo o usmeritvi prizna tudi pravica do tolmačenja SZJ v obsegu ur, kot ga določi strokovna skupina v individualiziranem programu. Tolmačenje izvaja učitelj oziroma vzgojitelj za komunikacijo v SZJ ali tolmač SZJ, lahko ga zagotavljajo tudi zavodi za delo z gluhi in naglušnimi ali se sklene pogodba o opravljanju storitev. Sredstva se zagotavljajo iz državnega proračuna.

- Skladno z novim Pravilnikom o normativih in standardih za izvajanje vzgojno-izobraževalnih programov za otroke s posebnimi potrebami⁹ zavodi lahko sistemizirajo delovno mesto strokovnega delavca za prilagajanje učbenikov, učnih gradiv in pripomočkov. Za vsak oddelek šoli/zavodu pripada 0,02 delovnega mesta. Zavodi, ki izvajajo prilagojene izobraževalne programe za gluhe in naglušne, lahko dodatno skupaj sistemizirajo še dve delovni mesti in se dogovorijo o obsegu sistemizacije na posamezni zavod. Delež delovnega mesta lahko šola/zavod razporedi na delovno mesto učitelja, vzgojitelja, knjižničarja ali svetovalnega delavca. Delež, ki so ga zavodi sistemizirali v šolskem letu 2023/2024 so v Preglednici 4.

3. Razvijanje in izvajanje programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev in ravnateljv v vzgoji in izobraževanju za vzgojno-izobraževalno delo z gluhi in naglušnimi (zap. št. 2b.1):

Usposabljanja po Katalogu programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju za šolsko leto 2022/2023¹² in obseg sofinanciranja iz sredstev ministrstva na podlagi javnega razpisa:

- ZGNL je izvedel usposabljanje za komunikacijo v SZJ za strokovne delavce ter za vzgojno-izobraževalno delo z gluhi in naglušnimi: (i) SZJ (1., 2., 3. stopnja), število udeležencev: 107 (po stopnjah 56/22/29); (ii) Metode in oblike dela z gluhi ali naglušnim učencem, število udeležencev: 18. Obseg realiziranih sredstev (sofinanciranja): 9.626,71 EUR.

- Center RS za poklicno izobraževanje: Usposabljanje za pripravo in izvedbo izdelka oziroma storitve in zagovora na zaključnem izpitu, ZGNL – dve izvedbi, število udeležencev 21. Obseg realiziranih sredstev (sofinanciranja): 1.500 EUR.

- Drugi izvajalci: Planinska zveza Slovenije - Planinstvo za invalide/OPP, s 15 udeleženci in Plavalna zveza Slovenije - Učenje plavanja in vadbe v vodi za osebe s posebnimi potrebami, s 27 udeleženci. Do sofinanciranja izvajalca skladno s kriteriji nista bila upravičena, saj je bilo

⁸ Pravilnik o normativih za opravljanje dejavnosti predšolske vzgoje (Uradni list RS, št. 127/14, 47/17, 43/18, 54/21 in 82/23) <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV12026> (vpogled 4. 1. 2024)

⁹ Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov in vzgojnega programa na področju srednjega šolstva (Uradni list RS, št. 62/10, 99/10, 47/17, 30/18, 16/21, 178/21 in 74/23) <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV10249> (vpogled 4. 1. 2024)

¹⁰ Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje vzgojno-izobraževalnih programov za otroke s posebnimi potrebami (Uradni list RS, št. 74/23) <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV15045> (vpogled 18. 1. 2024)

¹¹ Pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke s posebnimi potrebami (Uradni list RS, št. 88/13, 108/21 in 46/23) <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV11835> (vpogled 18. 1. 2024)

¹² Katalog programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju za 2022/2023, <https://paka3.mss.edus.si/Katis/Katalogi/KATALOG2223.pdf> (vpogled 15. 1. 2024)

sofinanciranje zagotovljeno iz drugih virov, cena programov pa je bila 3.331,41 in 1.886,66 EUR.

Skupen obseg sredstev iz 3. točke je 16.344,78 EUR.

4. *Certificiranje znanja SZJ in razvijanje javnoveljavnega izobraževalnega programa SZJ za odrasle* (zap. št. 2b.3): SRI je pripravil predlog analize področja za izvedbo neposredne potrditve operacije »Priprava javnoveljavnega izobraževalnega programa slovenskega znakovnega jezika za odrasle«, ki se bo predvidoma izvajala v okviru Programa evropske kohezijske politike v obdobju 2021–2027, kjer je v načrtu priprava predloga izobraževalnega programa SZJ za odrasle ter priprava izpitnih nalog in drugega gradiva za certificiranje znanja SZJ, skladno s Skupnim evropskim jezikovnim okvirom. Začetek izvajanja projekta je v načrtu v letu 2024.

5. *Prilagajanje obstoječih in razvijanje novih učbenikov ter drugih didaktičnih in učnih gradiv za gluhe in naglušne ter omogočanje dostopnosti* (zap. št. 2b.4): v letu 2023 je priprava učnih gradiv, prilagojenih uporabnikom SZJ, potekala v okviru naloge (zap. št. 2a.2) »razvijanje in preizkušanje novih oziroma posodobitev obstoječih modelov učenja, poučevanja SZJ in slovenskega jezika ter tolmačenja SZJ«. Strokovni delavci zavodov so pripravljali učna gradiva, podprta s krettno, tudi gradiva za starše (posnetki kretenj, vezanih na obravnavane teme). Nadaljevali so s pripravo gradiva Me razumeš 5. Gradivo Me razumeš 1, 2, in 3, ki je nastalo v preteklih letih, je bilo v letu 2023 prevedeno v latvijski jezik. Obseg realiziranih sredstev za strokovne delavce za prilagajanje gradiv: 59.795,93 EUR¹³.

6. *Sistematično dopolnjevanje fondov izbranih/posameznih šolskih knjižnic z gradivom v SZJ in s strokovnim gradivom, povezanim s problematiko poučevanja in uporabe SZJ* (zap. št. 2b.5): naloga ni bila realizirana, zaradi zastoja pri sprejemanju novega Pravilnika o pogojih za delovanje šolskih knjižnic.

7. *Razvijanje digitalnih in jezikovnih orodij ter pripomočkov za gluhe in naglušna otroke, učence, dijake in odrasle ter strokovne delavce* (zap. št. 2b.6): po opravljenem posvetu s potencialnimi razvijalci orodij se je zaradi pomanjkanja človeških virov odstopilo od programiranja.

8. *Dodatno prilagajanje nacionalnega preverjanja znanja ter zaključnih izpitov in mature za gluhe in naglušne, uporabnike SZJ* (zap. št. 2b.7): Državni izpitni center (v nadaljevanju: RIC) je nadaljeval s pripravo prilagoditev za gluhe učence in dijake, uporabnike SZJ, pri opravljanju zunanjega preverjanja. Sestajali so se predstavniki ZGNL, Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani in ministrstva, v skupini je bila tudi gluha učiteljica. Skupina se je sestala na treh sestankih spomladi 2023. Na podlagi mnenja strokovnjakinj za vzgojo in izobraževanje gluhih in naglušnih učencev/dijakov, da so navodila za reševanje nalog jasna in razumljiva, je bilo sprejeto stališče, da spremembe v prihodnje niso potrebne. RIC je po vzoru navodil iz tujine pripravil Navodila za delo pomočnika tolmača in Napotke pomočniku tolmaču. Skupina je pregledala tudi nabor vseh prilagoditev pri opravljanju nacionalnega preverjanja znanja (v nadaljevanju: NPZ) in mature ter predlagala spremembe in dopolnitve. V skladu s tem je bila za šolsko leto 2023/2024 pripravljena nova Preglednica možnih prilagoditev pri opravljanju NPZ, spremembe so bile upoštevane tudi pri pripravi Navodil za izvedbo NPZ v šolskem letu 2023/2024, v katera pa še niso bila vključena pripravljena Navodila za tolmača SZJ, saj jih bodo v navedenem šolskem letu preizkusili pri NPZ, dodano je le pojasnilo, da dobi tolmač posebna navodila z usmeritvami, v katerih primerih lahko tolmači izhodiščno besedilo oziroma usmerja učenca na določen odstavek izhodiščnega besedila. Skupina se je dogovorila, da se bodo spremembe v Preglednici možnih prilagoditev pri opravljanju mature za kandidate s posebnimi potrebami (dodatno še Prekinitev opravljanja ustnega izpita po potrebi in Prilagoditev opreme v prostoru) uvedle v šolskem letu 2024/2025, saj bo potrebno spremeniti tudi Preglednico možnih

¹³ Všteto tudi v skupni obseg sredstev pri dejavnosti 2 a v Sklopu 2.

prilagoditev, ki je sestavni del Pravilnika o načinu izvajanja mature za kandidate s posebnimi potrebami. Obseg realiziranih sredstev: 208,07 EUR.

9. *Razvijanje novih oziroma posodabljanje obstoječih pristopov informiranja in svetovanja za odrasle gluhe in naglušne o možnostih izobraževanja in učenja* (zap. št. 2b.8): ACS je v letu 2023 pripravil strokovno gradivo za svetovalce izobraževanja odraslih, ki izvajajo svetovalno dejavnost za povečanje vključenosti odraslih gluhih in naglušnih v informiranje in svetovanje s ciljem povečati vključenost odraslih gluhih in naglušnih odraslih v izobraževanje. Ob pripravi gradiva z naslovom *Pristopi informiranja in svetovanja za gluhe in naglušne odrasle v svetovalni dejavnosti v izobraževanju odraslih* so izvedli tudi dve srečanji izvajalcev svetovalne dejavnosti, na katerih so jih spodbujali tudi h krepitvi partnerskega sodelovanja z organizacijami v lokalnem okolju, ki delajo z gluhih in naglušnimi odraslimi. Obseg realiziranih sredstev: 535,79 EUR.

c) Sklop 3: Promocija učenja in poučevanja SZJ

Promocija učenja, poučevanja in tolmačenja SZJ, ki naslavlja različne ciljne skupine (strokovno in drugo zainteresirano javnost, udeležence v vzgoji in izobraževanju ipd.) (zap. št. 3.1): Slovenski šolski muzej (v nadaljevanju: SŠM) je v okviru naloge Vključujoči muzej - podpora ranljivim skupinam izvajal dejavnosti za večjo dostopnost do kulturnih vsebin za ranljive skupine. Izvedli so:

- sklop izobraževanj (4) za zaposlene o dostopnosti za osebe s funkcionalnimi oviranostmi;
- prilagoditev muzejskega prostora za izboljšanje orientacije slepih;
- prilagoditev muzejskih učnih ur za gluhe (dve učni uri s pomočjo tolmačev);
- vsebinsko in oblikovno pripravo vodnika stalne razstave za osebe s težavami pri sprejemanju informacij (besedilo v lahkem branju);
- gostovanje razstave Šola je prvo, kar potrebujejo, ki prikazuje kratek pregled zgodovine izobraževanja gluhih na Slovenskem; gostovala je v Ljubljani v trgovini Zebra (deluje v okviru ZGNL), v knjižnicah v Radovljici in na Bledu, skupaj si je razstavo v letu 2023 ogledalo 10.841 obiskovalcev.

Obseg realiziranih sredstev: 6.000 EUR.

d) Sklop 4: Načrtovanje, usmerjanje in spremljanje aktivnosti

Koordiniranje z nosilci aktivnosti in spremljanje izvajanja aktivnosti (zap. št. 4.1): vodja delovne skupine je bil vključen v usklajevanje z nosilci aktivnosti pri njihovem umeščanju v letne delovne načrte za leto 2024 javnih zavodov: ZRSŠ, ACS, RIC in SŠM. Delovna skupina je bila na vseh sejah seznanjena s potekom izvajanja posameznih aktivnosti, o čemer so poročali vabljeni nosilci nalog oziroma posamezni člani delovne skupine, ki so izvajali ali sodelovali pri izvajanju naloge.

Delovna skupina je poročilo o delu za leto 2023 sprejela 4. marca 2024 na svoji 19. seji.

Pripravila:
Barbara Kresal Sterniša

Aleš Ojsteršek
Vodja delovne skupine